

DISTANCE AND DENIAL

שמות תשע"ה

2

1 / EXODUS

1 / 1-10

PARASHAS SHEMOS

And these are the names of the Children of Israel who were coming to Egypt; with Jacob, each man and his household came. ² Reuben, Simeon, Levi, and Judah; ³ Issachar, Zebulun, and Benjamin; ⁴ Dan and Naphtali; Gad and Asher. ⁵ And all the persons who emerged from Jacob's loins were seventy souls, and Joseph was in Egypt. ⁶ Joseph died, and all his brothers and that entire generation. ⁷ The Children of Israel were fruitful, teemed, increased, and became strong — very, very much so; and the land became filled with them. ⁸ A new king arose over Egypt, who did not know of Joseph. ⁹ He said to his people, "Behold! the people, the Children of Israel are more numerous and stronger than we. ¹⁰ Come, let us outsmart it lest it become numerous and it may be that if a war will occur, it, too, may join our enemies, and wage war against us and go up from the land."

8-14. Pharaoh's plot. The Egyptians were frightened by the growth of Israel. The Jews were becoming too numerous, too strong. They might overwhelm the natives — but they were also too useful to be permitted to leave the country. It was the first instance in history of what has become the familiar pattern of anti-Semitism: The Jews are too dangerous to keep and they are too important to lose. So Pharaoh proposes a solution. He will harness the Jews by enslaving them, so that the state will benefit from their talents without fear that they will desert the country. As for gratitude for Joseph's statecraft and the legacy of prosperity that he had left the nation, that problem, too, was solved. A "new" Pharaoh came to the fore who *did not know of Joseph*. Either it was literally a new king, or an existing monarch with "new" policies, who found it convenient to "ignore" Joseph's monumental contributions to the country (*Sotah* 11a), probably on the grounds that whatever the Jew Joseph had done for Egypt was ancient history and no longer mattered. This "what have you done for me lately" kind of anti-Semitism is another familiar phenomenon of Jewish history.

298

NER UZZEL

THE GRADUAL DECLINE OF JEWISH IDENTITY

Sefer Shemos opens with the seemingly unremarkable words "These are the names of Yisrael's sons who came to Egypt with Yaakov, each man with his family" (*Shemos* 1:1). This verse is very nearly an exact replica of a statement that appears earlier in the Torah's narrative, in *sefer Bereishis*: "These are the names of the Israelites who came to Egypt: Yaakov and his sons" (*Bereishis* 46:8). How do the two statements differ from one another, and what does the Torah wish to convey to us in repeating this concept here?

A close comparison of the two statements reveals that there are two subtle distinctions between them.

• First, the verse in *sefer Bereishis* simply informs us that "Yaakov and his sons" came to Egypt, whereas the verse in *sefer Shemos* adds that Yisrael's sons came to Egypt "with Yaakov" — they came with a singleness of purpose and with a strong sense of unity and identity.

The second distinction is that the statement in *sefer Shemos* contains the added phrase "each with his family." This, too, communicates the idea that Yaakov and his children comprised a tight-knit family unit that clung together at all times — an important detail that is omitted in the drier, more factual account in *sefer Bereishis*.

✎ Rashi completes the picture by pointing out that the verse in *sefer Shemos* is historically set in the period of the Egyptian exile that followed the deaths of Yaakov and all of his children. Thus the Torah here bears witness to the fact that even in the absence of their elders, the Jews retained a high level of Jewish identity and remained a clearly distinguishable ethnic community, set apart from mainstream Egyptian society.

✎ As the narrative progresses, however, a subtle transition occurs. It begins when the Torah informs us that "Yosef, his brothers, and that entire generation died" (*Shemos* 1:6). From a purely literary perspective, the stylistic usage employed here by the Torah is out of sync — Scriptural writings typically speak of the "expiration" or the "end" of a generation, but not of its "death." This anomalous usage is an obvious indicator of a deeper concept being conveyed here.

✎ In the very next verse the Torah tells us that "the Israelites were fruitful and they bred [*vayishretzu*], and their population swelled" (*ibid.*, 7). Here again the stylistic usage employed by the Torah is disturbing. The Hebrew word *vayishretzu*, they bred, is derived from the root word *sheretz*, rodent, commonly used in reference to mice or rats. To apply this term to the Jewish people's population increase is tantamount to saying, "The Jewish people multiplied like rats" — not a very complimentary expression, to say the least.

~ The Torah's uncharacteristically harsh literary style is reflected in the verse's concluding phrase as well: "They became so numerous that the land was filled with them" (*ibid.*). This is obviously a gross exaggeration. Egypt was an enormous country, and the Jews were a tiny minority. Even when one takes into account their astonishingly miraculous birth rate of six children at a time (*Rashi*, *Shemos* 1:7), the Jews could not have filled the land of Egypt. Why does the Torah suddenly digress from its generally tight, literal style and allow hyperbole to worm its way into the sacred text?

• The commentators explain that in these passages the Torah is charting the gradual decline of Jewish identity among the Jews in Egypt. Initially the Jews lived within the narrow confines of the Goshen ghetto, where Yaakov and his sons had settled upon their arrival in Egypt from Canaan. There the Jews continued in the ways of their fore-

5 fathers, dedicating themselves exclusively to divine worship. Goshen was a hermetically sealed cultural greenhouse that shielded the Jews from exposure to the spiritually damaging influences of Egyptian society.

Following the demise of Yaakov and his sons, the moral fabric of Jewish society began to unravel. Traditional values eroded, especially among the young, and newly married couples began to venture beyond the pale of Jewish settlement to set up their homes alongside those of Egyptians. Jews gradually integrated into mainstream Egyptian society, excelling in every field of endeavor, simultaneously severing their tenuous bonds with the ways of the patriarchs. This is what is implied in the verse "Yosef, his brothers, and that entire generation died." At this crucial turning point in the history of the Jewish people, the unique code of morality to which Yosef and his brothers so meticulously adhered was smothered to death by the surging tide of assimilation.

The ancient Egyptians were a notoriously anti-Semitic people. The more assimilated Jews assumed that their hatred resulted from Jewish cultural differences. Traditionally, Jews bore little resemblance to their neighbors. They were characterized by different dress, different laws, and even a different language — sociologists today refer to this phenomenon as "the dislike of the unlike." Some Jews theorized that if only they would abandon their foreign beliefs (though they maintained their unique dress, names, and language) and integrate into the non-Jewish community, Egyptian society would welcome them with open arms. To their bitter disappointment, however, just the opposite occurred — the more the Jews adopted the norms of their non-Jewish neighbors, the more they were hated.

One greatly problematic element was that Jews excelled in their professional fields of endeavor to such a degree that wherever Egyptians turned, they would find a Jew. The verse "[The Jews] became so numerous that the land was filled with them" reflects the Egyptians' emotional reaction to the waves of assimilated Jews entering mainstream society. Many of the locals were convinced that the Jews had taken over the country to such an extent that they now actually outnumbered the

6 "Ah, *senor*, there are *muchos, muchos Judios* living here," the driver answered. (At the time, the Jewish community numbered thirty-five thousand individuals.)

"Fine, but do you happen to know *how many* there are?" the rabbi asked.

"*Si, senor*, I would say that there are at least four or five million of them," the driver said in all seriousness.

What gave the driver this impression? Wherever he went, he saw Jews — the owner of his apartment building, the surgeon who had operated on his mother-in-law, the owner of the bank he used, the governor of his province.... As far as he could see, Jews filled every important position! He was convinced that Jews comprised at least a quarter of Mexico City's population, when in actuality they constituted an infinitesimally tiny minority.

Likewise, the Egyptians were convinced that the Jews had filled the land and taken control of the country. It was as though Egypt had been infested with them. This explains the Torah's use of the derogatory term *Avishretzu*, they bred — it is voicing the Egyptian reaction to the bewildering social consequences of Jewish assimilation.

7
שְׁלוֹם שְׁמוֹת לְב

ברם, הרי יסוד גדול ידענו: "הן עם לבדד ישכון" (נמלכר כ"ג, ט'). התורה מעידה על עם ישראל כי בשורשו הטבעי שונה הוא מאומות העולם, ואינו יכול להתערב עמם יחד — אפילו אם ירצה!!

ועל כן אע"פ שרצו בני ישראל להתערב עם המצרים — מחמת גזירת התורה של "עם לבדד ישכון" הם לא יכלו להתערב בהם!!! כי מה שקבעה התורה "הן עם לבדד ישכון" — היא הלכה הנקבעת בלב ישראל, והיא טמונה ונסתרת בשרשם הטבעי ובלב כל אחד ואחד מהם, שלעולם לא יוכל להיות בדיוק כמו הגויים!!!

זהו איפוא סוד השמירה ששמרו ישראל על שמם, לבושם ולשונם, והיה זה בעל כרחם מתוך ההלכה הקבועה בליבם — "הן עם לבדד ישכון"!!!

ועומק הענין, שהרי ידועים דברי הכוזרי שכמו שיש דומם, צומח, חי ומדבר — כך יש דרגה נוספת: "ישראל". ומעתה, כמו שה"ח"י אינו יכול להפך ל"צומח" — כך הישראל לעולם לא יוכל להיות לעולם כמו הגוי, שהרי הוא מציאות שונה בפני עצמה!!

ולכן אף כשרוצים ישראל להתדמות לכל הגויים — הרי הם כשמן הנמלה לתוך המים שתיכף צף למעלה, וגם אם בכח נערבנו — שוב ישוב לצוף כלפי מעלה וישאר נפרד בפני עצמו. ואף ישראל כן, שאע"פ שירצו להתערב באומות ויזרקו עצמם בכח לתוך אומות העולם — מיד יבלטו בשינוי אורחות חייהם, ומיד יבחינו כולם שיש כאן מטבע שונה.

ונמצא שלא "הקפידו" ישראל על לבושם — אלא אדרבה רצו לשנות גם את זה כמו את ברית המילה, אך לא יכלו!!! את המילה ביטלו — אך את הזקן לא יכלו להוריד! את גושן עזבו — אך מהשטריומל לא יכלו להפריד! וכך הלאה בכל צעד וצעד — ביצבץ היהודי שבתוכם, צץ ופרץ החוצה!!

ובאמת יש להוכיח כן, שלא שמרו על שמם לשונם ולבושם מרצונם אלא שלא יכלו להפרד מהם, שכן מבואר במדרש שלא היתה לבני ישראל שום זכות כדי שיצאו ממצרים — עד שנתן להם הקב"ה מילה וקרבן פסח.

ולכאורה, כיצד ניתן לומר שלא היתה לבני ישראל זכות כלל? כלום שמירתם על צביונם היהודי בתוך תומאת מצרים מילתא זוטרתא היא??

אלא על כרחך שהם לא שמרו על שלשה דברים אלו מדעתם, ובאמת רצו לבטלם, אלא שלא יכלו להתערב לגמרי במצרים!!

8
ההתערבות במצרים — היא שגרמה לסבלם

ועתה נתבונן נא בעוד דבר נפלא, והוא, שדוקא רצונם של בני ישראל להתערב עם המצרים — הוא שהביא לתוצאה ההפוכה. שכן כך אמרו במדרש: "דבי נתן אומר: ותמלא הארץ אותם — כחושים של קנים. ויקם מלך חדש — כיון שראו המצרים כך חדשו גזירות עליהם" (שם"ר ח, ח).

מאחר ש"ותמלא הארץ אותם" — כחושים של קנים שבולטים בכל מקום וממלאים את עין הרואה — ממילא נתהפכה אהבת המצרים לישראל לשנאה, הקירבה הביאה לריחוק והידידות הביאה לגזירות וצרות. ופשוט הוא, כי כשבני ישראל נמצאים לבדם בגושן — הם אינם מפריעים לאף אחד, אך כשמנסים להתערב עם המצרים — אז מתחילים המצרים לחשוש!!

ונמצא שלא זו בלבד שנסיונם של ישראל להתערב במצרים לא צלח, והיה חסר סיכוי מלכתחילה כיון שאין ישראל יכולים להתערב באומות — אלא שנסיון זה אף היה יסוד ושורש לסבלם וצרותיהם של ישראל אח"כ!!

Praise Hashem, call out His name; publicize His deeds among the nations. Sing out to Him; play [music] for Him... He made His people very numerous, and made them stronger than their enemies. He turned their heart to hate His people, to conspire against His servants. He sent His servant, Moshe, [and] Aharon, whom He had chosen.

Tehillim 105:1-2, 24-26

This psalm recounts the many kindnesses Hashem bestowed upon His people in taking them out of Egypt. Why, then, does it mention that He turned their enemies' hearts against them, implying that were it not for Hashem's intervention, the Egyptians might have released the Jews earlier?

First, we must explain why Hashem incited the Egyptians against Israel altogether. The Midrash comments:

"They rebelled against Hashem for they bore estranged children; now the month [chodesh] will consume their portions" [Hoshea 5:7].

When Yosef HaTzaddik died, the Jews violated the covenant of milah. They said, "Let us be like the Egyptians." Thereupon the Holy One, blessed be He, transformed the Egyptians' love for them into hatred, as it says, "He turned their heart to hate His people, to

conspire against His servants" [Tehillim 105:25], in fulfillment of "The new [chadash]* will consume their portions"—this refers to a new king who promulgated new decrees.

Shemos Rabbah 1:8

12

"They are good [to you] because of the aroma of your oils" [Shir HaShirim 1:3]—Just as oil does not mix with other liquids, Israel does not mix with the sons of Noach. The Holy One, blessed be He, gave [the Jews] Torah and mitzvos to distinguish them, as it says, "I am Hashem, your God, Who has separated you from the nations" [Vayikra 20:24].

*Whenever the Jews try to assimilate, Hashem renews this separation by filling the hearts of the gentiles with hatred. This incitement is ultimately to Israel's benefit as it maintains the distinction between the Jewish people and other nations.

This is just what happened in Egypt: Hashem caused the Egyptians to be disgusted by the Jews. As the verse says, "...they were repelled by the children of Israel" (Shemos 1:12). This was not a punishment, for the Jews had not sinned. It was a safeguard to preserve their uniqueness.

Similarly, Yalkut Shimoni (399) comments:

"Hashem will smite the crowns of the heads of the daughters of Zion with tzaraas; Hashem will empty out their vessels" [Yeshayahu 3:17]—To make sure that the Jews would not intermingle with the Babylonians,

Hashem "emptied out their vessels," causing the Jewish women to menstruate. The Babylonians therefore shunned them, considering them impure.

→ Here, too, as in Egypt, Hashem ensured that Jew and gentile would not mix.

13a Likewise, the Zohar on parashas Shemos says:

Hashem said, "What if [the Jews] would, Heaven forbid, assimilate among the nations? It would blemish all realms of existence." What did the Holy One, blessed be He, do? He moved them here and there until they

שנתחדשו גזירותיו

מה קרה שפתאום הכביד פרע את גזירותיו על בני ישראל, מלמדים אותנו הבחינו, עד אז כאשר היו יעקב אבינו והשבטים בארץ גושן, לא באו במגע עם העם המצרי, היתה הבדלה בין בני ישראל לאומות, אך כאשר מת יעקב וכל הדור ההוא, חלה ירידה בעם, הם החלו לחבור לעם המצרי ללמוד ממעשיו ותרבותו. כאשר יהודי אינו מבחין בין הגבול שיש בין ישראל לעמים, הקדוש ברוך הוא מבדיל, אם יהודי אינו מבין לבד שהוא עם נבחר, עם יסגולה, מסבב הקדוש ברוך הוא שהגוי יסביר לו זאת, לכן נתחדשו גזירותיו של פרעה, על מנת שלא יוכלו בני ישראל להשתקע יותר מאדי בטומאת מצרים.

מזקנים אתבונן

10

האם יש קשר בין שני הדברים? האם מיתת הדור הישן היא שגרמה לעליית המלך החדש ולשעבוד הבא בעקבותיו? במדרש אכן נאמר: "ללמדך, שכל זמן שהיה אחד מהם קיים, מאותן שירדו למצרים, לא שיעבדו המצרים בישראל". ונראה, שלא רק הסתלקות הצדיקים שהגנו עליהם גרמה להם, אלא ישנה גם סיבה ישירה לכך, שדוקא הדור החדש, שנולד במצרים, הוא זה שנכנס לעול השעבוד.

כידוע, נגזר על זרעו של אברהם אבינו בברית בין הבתרים שיהיו "בארץ לא להם" במשך ארבע מאות שנה. וכידוע, לא ישבו בני ישראל במצרים ארבע מאות שנה, אלא בסך הכל מאתיים ועשר שנים. מה אירע כאן?

קול דודי הנה זו: נא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות - מדלג על ההרים בזכות אבות, מקפץ על הגבעות בזכות אמהות (ודילג את הקץ בשביל אבות - רש"י). (ר"ה כה.)

"דילוג" - כך מכנים חז"ל את קירוב הקץ שנעשה במצרים. משמע, שהכוונה מלכתחילה היתה לארבע מאות שנה במלואם, ללא חישובים, ובכל זאת נתחשבו בסופו של דבר השנים הללו מלידת יצחק. כיצד זה יתכן? אם היתה אפשרות לדלג, לקצר את הגלות, איזה צורך היה לחשב את הגלות מלידת יצחק? ואם לא, מה תועיל כאן זכות אבות, וכי ח"ו יש חזרה כלפי שמיא?

אלא כך ביאור הדבר: המושג "גלות", אינו דבר הניתן להגדירו בהגדרה כוללת. הוא תלוי באותו אדם, שבו צריכה הגלות להתקיים. ישנו אדם, שגם בהיותו בנכר, בין הגויים, מרגיש את עצמו "בבית". וישנו אדם, שלמרות שהוא מסודר מכל הבחינות, ולא חסר לו דבר, מכל מקום בפנימיותו הוא מרגיש היטב שהוא בגלות. "בארץ לא להם" - אין זה מושג פוליטי או כלכלי. האבות הקי, למרות שהיו מבורכים בעושר וכבוד, וכחם והשפעתם על הסביבה היו עצומים, מכל מקום בפנימיותם הרגישו עצמם כגולים.

"בזכות אבות" - כלומר בזכות מעלתם והרגשתם של האבות, שהחשיבו את עצמם כגולים, ניתנה האפשרות "לדלג" ולקרוב את הקץ, בכך שגם תקופתם של יצחק ויעקב בארץ כנען נחשבה כגלות.

וכך היה גם במצרים. דור היוודים למצרים, עדיין זכרו; עדיין היו קשורים מבחינה נפשית לארץ האבות. עבורם הספיק עצם היותם מוכרחים לשבת במצרים הטמאה, כדי להפוך את הישיבה הזאת לישיבה של גלות. אבל משנשתלק אותו הדור, הלך אותו הקשר ונעלם. מעתה, התחילו להרגיש יותר ויותר כמצריים לכל דבר. הם התחילו אף להתבולל, לבטל את הברית שכרתה עם אברהם אבינו.

מעתה, לא היתה אפשרות אחרת: מבחינה רוחנית, לא היו יותר בבחינת "גלות". כדי לתת לישיבתם אופי של גלות אמיתית, היו מוכרחים להשתעבד למצרים שעבדו הגוף. ואכן כך היה: מייד קם המלך החדש, וחיידש את גזירותיו. "הבה נתחכמה לו..."

(ע"פ אמת ליעקב)

13b

arrived in Egypt. He wanted them to live among a tough people who would scorn their way of life and dread intermarriage with them. The Egyptian men were nauseated by them. The Egyptian women were nauseated by them. Thus, they remained completely holy.

*Clearly, the Egyptians' antagonism toward the Jews was meant to keep the peoples apart and facilitate b'nei Yisrael's redemption. We now understand why Tehillim depicts the turning of the Egyptians against the Jews as a manifestation of Hashem's kindness toward His people.

stantly intensifying in countries such as Hungary and Romania. It defies logic. For just as natural phenomena dissipate over time, the protracted length of the exile should have abated the burst of anti-Semitism that began it. But the cause of the rise in anti-Semitism is just as we have described. The more Jews try to bridge the natural gap between themselves and others by abandoning the distinctive mitzvos of the Torah, the more Hashem must place an unnatural gap between them. (Thanks to Hashem, our government allows us to observe our holy Torah. May we retain our rulers' favor by upholding the Torah and its mitzvos.)

כך ביאר הבית ישראל זצ"ל דבר נפלא, נאמר בכתוב: ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה לשון הווה, לכאורה היה לו לכתוב לומר ואלה שמות בני ישראל אשר באו מצרימה, אולם אותם שבעים נפש שירדו למצרים הרגישו כל העת כאילו הרגע באו למצרים, הם סלדו מן האומה המצרית ולא התאקלמו בארץ, תמיד הרגישו בהווה כי הם "הבאים" מצרימה, הרגע הגיש למצרים, לכן לא התחיל השעבוד רק אחרי מות כל הדור ההוא, בני הדור השני כבר התאקלמו במצרים הם הפסיקו מלהיות בגדר "הבאים". לכן הוצרכו להשתעבד בעוני וסבל.

הוא מוסיף ומבאר את כוונת הפסוק בהפטרה "הבאים ירש יעקב". דהיינו שיעקב אבינו השריש בזרעו את הענין הזה שבכל הגלויות עליהם להרגיש "הבאים" כגרים, עליהם לברוח תמיד מלהתערות בין האומות ולא ללכת אחרי תרבות העמים.

Mer Uziel

REWRITING HISTORY

God punished the Jewish people in accordance with their sin. Since

they assimilated into Egyptian society and abandoned the moral code that their fathers had instituted, "a new king who did not know Yosef rose to power in Egypt" (Shemos 1:8).

The commentators suggest two approaches to understanding this verse: either a new king who had not known Yosef assumed the throne, or the same king retained power, but he pretended not to know who Yosef was.

Both interpretations are difficult to understand, for Yosef was to Egypt what Abraham Lincoln is to the United States of America. Such a major influential personality in a nation's history is not so easily forgotten.

* The Torah here is telling us that Pharaoh set out to rewrite Egyptian history. He considered Yosef's rise to power to be a blight on his nation's glorious past; that a Jew single-handedly prevented Egypt from being ravaged by famine was intolerable. Besides, he could not have embarked on a campaign to make Egypt *Judenrein* when Yosef's engraving graced the pages of every historical textbook. Hence he purged Yosef's name from the chronicles of his nation's past.

7 טעם פרשת שמות ודעת 16

ובזוה"ק כאן מפורש ויקם מלך חדש. היינו לשון קימה. שקם ועלה לגדולה, וכן מפורש במכילתא להלן (יד - ה) ויהפך לבכ פרעה ועבדיו אל העם שפרעה שלט מראש העולם ועד סופו כששיעבד את ישראל וכמותו אשור בכל ומלכות מדי שמשלו בכל העולם, וכשיצאו ישראל ממצרים בטלה מלכותו, ולפיכך כשיצאו ישראל נאמר ויהפך לבכ פרעה ועבדיו ויאמרו מה זאת עשינו ע"ש.

וכשנתבונן בדבר נראה שרשעת העכו"ם אינה תולדה של עוני וסבל ביניהם, שאו תולים כשלונם בישראל ומרעים להם, אלא גם בשיא הצלחתם כל רצונם להצר לישראל, וכמו שמצינו אצל פרעה שביקש לענות את ישראל כשעה שהיה מושל מתחילת העולם ועד סופו וכן ראינו בדורנו שגרמניה בימי הצלחתה תפארתה ופריחתה ביקשה להכחיד כל שם ושארית מעם ישראל, ואין זה אלא יד ה' להודיענו שקיומנו הוא בלתי טבעי ולא תלוי כלל בגויים סביבנו, ולא יועיל שום נסיון של התקרבות והתמעות ביניהם, ורק כשאנו מתקרבים לאבינו שבשמים הוא שולח יד ימינו להושיענו.

16 אלה הצברים - שם

את החשיבה ולהתאימה - בביבול - לתנאי הזמן המודרני ולא להשאיר עם אותה מדיניות ישנה - נושנה - מהדור הקודם, דורו של יעקב.

* התפיסה החדשה היתה מורכבת מקו מחשבה שלא ההתבדלות תשמר את עם ישראל, אלא אדרבה, הכניסה לכל מערכות החיים של מצרים, תפיסת עמדות שילטוניות והשפעה רבה על מדיניות הפנים החוץ המצרית היא שתוביל לכיבוד הנוכחות היהודית במקום.

ולכן אומרת התורה: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם", מילאו את הארץ בפקידים ומנהלים, קצינים וראשים עד שיתמלא הארץ אותם.

מדרש, סביבו תחיה משפחת יעקב, וכן תישמר היחודיות, ומשום כך ביקש לשבת במרחק רב ממרכזה של מצרים, והיינו - בארץ גושן, כדי שניתן יהיה לשמור את אותה יחודיות יהודית, וגם הבנים והנכדים לא ילמדו את תרבות מצרים באשר לא יראוה בארץ גושן. גם יוסף היה באותה דעה, ולכן הציע לאחיו לומר לפרעה כי הינם עובדי אדמה ואינם מוצלחים לשום מלאכה אחרת, וממילא גם הוא יסכים לשכנם בארץ גושן. אבל הטעם העיקרי באמת היה "שמירת היחודיות של עם ישראל" הנמצא עתה במצרים. וזהו הפירוש "יוסף היה במצרים", שאף שהיה במצרים אבל תפיסתו המדינית היתה כשל יעקב אביו שיש להרחיק את בני ישראל ממרכזה של מצרים. ואף שיוסף היה במצרים, אך בליבו היה בארץ גושן, ולכן יכול היה לשמור על יחודו וצדקתו וכפרש"י: הוא יוסף כשהיה גם עתה" ע"ש. (ובזה מיושבת הקושיא השישית).

ומשום כך "ויקם מלך חדש על מצרים", יתכן שזה אותו מלך שהיתה מקובלת עליו השיטה הראשונה, וכל עוד היהודים לא התערבו בחיי העם המצרי היה זה לרצונו ולתפיסתו, ושני הצדדים נהנו מכך בבחינת "זה נהנה וזה לא חסר". אבל כשראה שהנה קמה לה שיטה חדשה, וכי השיטה הראשונה מתה לה ("וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"), החליט כי גם ההתייחסות שלו ושל ממלכתו צריכה מעתה להיות שונה מו שהיתה קודם לכן. ולכן "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף". משום שהוא הכיר את שיטתו של יוסף שהיא ניגוד מוחלט לשיטה החדשה שנינו כאן להשליט על מצרים.

ולכן גם נאמר "את יעקב" כולם בודעתו, כולם בהסכמה אחידה שזו צריכה להיות הדרך - דרך החיים בארץ מצרים, וכי גם כשישראל נמצאים במיצר ובגלות, אין זאת אומרת כי עליהם להיות מעורבים בין הגויים, אלא אדרבה, מוטלת עליהם אחריות כפולה ומכופלת לעשות כל מאמץ לשמר את אותה יחודיות של העם היהודי - עם בני ישראל.

ברם, כאן חלה לפתע מהפיכה באותה תפיסה מדינית. "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", לא רק מיתה פיזית היתה כאן, אלא גם מיתה לכל התפיסה שהיתהוה יעקב ודורו, ובא דור חדש אשר סבר כי יש לשנות את הדרך, לשנות

"Now there arose a new king over Egypt who did not know Joseph." (Exodus 1:8)

Had the new king known Joseph, his history and his past, he would have known that all the attempts made to harm Joseph — whether by his brothers or by Potiphar — actually led to his

rise to fame and good fortune, and he would have been afraid to oppress Joseph's descendants, the Hebrews, lest, by oppressing them, he would hasten their redemption and liberation.

—Imrei Esh

30

למדנו מכאן מה הם כחות נפשו של אדם, שבזמן קצר יכול להתגלגל במרוון נורא, מאורח חיים למעלה למשכיל עד רדת שאול מטה, בריוטה התחתונה ממש, מהנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו עד הבה נתחכמה לו, הנה מחה אדם זה מלבו כל מדת הכרת הטוב שהי' בו עד להפליא ונעשה אחר, מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, כאילו לא הי' יוסף כלל בעולם, ולא עוד אלא שהגיע ברשעותו עד הבה נתחכמה לו נורא ואיום.

אבל מאידך גיסא מאלפנו הרגש זה בינה בצד הטוב, שיש בכח האדם להתעלות ולבוא בדרך חיים אף אם ימצא בשפל המדרגה, ומדה טובה מרובה, ואין זה כלל מן הנמנעות לעורר את עצמו ולהתנער מעפרו, וברגע אחד יצא מאפילה לאור גדול ואין מעכב בידו, וק"ו הוא אם הבא לטמא שרק פותחין לו כך, הבא לטהר שמסייעין אותו עאכ"ו.

מכאן נמצא סתירת כל בנינם של טענת המון בני אדם יושבי חושך וצלמות, אשר אף בעת יחשבו ברצינות על דרכם ומעלליהם, מוציאים אנהם מלבם ואומרים מה אוכל לעשות, טבעי הוא כך אי אפשר לי לשנותו.

ובזה ימצאו די ספוקס, משתקעים שוב כהבליהם ונופלים בתרדמת המות ר"ל.

אבל לא ידעו ולא יבינו אסירי עוני וברזל אלו כי שקר מענה זה בפיהם, ורק עצלותם וכבודות לבם גרם, כי רצונם להשאיר ישנים שוכבים על עריסותם ולא ינועו אבר, לו חכמו ישכילו זאת כי ביכלתם להסיר מעליהם כבלי המדות, והמתחרת תחורה לפנייהם למהר המלט על נפשם, אם רק יפעילו צו לבם המתעורר בידו מיד ולדודות. (אור יהל ח"ב ד' צ"ב).

אור שמות יהל פג

ואמרו ז"ל (שהש"ר פ"ה) ע"פ פתחו לי וגו' — אמר הקב"ה פתחו לי פתח א' של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו צלוח וקרניות נכנסות בו, (ומזה שאם מוצא אדם שאין לבו פתוח כאלם לאהבת הבריות, הרי שאף פתח כחודה של מחט לא פתח!...). וכתבי (תהלים מ"ו) "הרפו ודעו כי אנכי אלקים" וגו', אמר הקב"ה לישראל הרפו ממעשיכם הרעים, ועשו תשובה כהרף עין, ודעו כי אנכי אלקים ע"כ. כלומר: איני מבקש מכם אלא שתרתפו קצת חזק קשרי המעשים הרעים אשר בידכם, ואף כהרף עין, הלא בזה יפתח לבכם כאולם, ותדעו כי אנכי אלקים, אלא דא עקא. שהאדם מתהפך על משכבו ועונה פשטתי את כתנתי איכבה אלבשנה" וגו' אר"י בשם ר"ל אפילו תמה שבתמות יודעת לפשוט וללבוש, ואת אמרת פשטתי את כתנתי איכבה אלבשנה. אלא מהו זה, לפי ששירת העצרת עריבה והלילה קצרה (שהש"ר שם), כמה נפלא ונורא מאמר זה, ואכן הוא הדבר אשר אמרנו, כי אם יש מציאות של ויקם מלך חדש — שנחשבו גורותיה, ק"ו שיכול אדם לקום ולמלוך על עצמו, ולחדש בקרבו רוח סתורה להשיג מעלת אהבתו יחב'.

31

פירוש נוסף אמרו רבותינו "אשר לא ידע את יוסף", אילו היה מתבונן בחייו של יוסף לא היה משתעבד בבני ישראל, הוא מנסה להשפילם, לדכאותם, למעט אותם "פן ירבה", אך אינו מתבונן שהעם הזה אינו כשאר העמים, שכשתבוא עליהם צרה הם נשברים נאבדים ונכחדים, עם זה הצרות והסבל מגדלים אותו, מחשלים אותו, מעלים אותו לפסגות אותם לא הכיר יוסף הצדיק נמכר על ידי אחיו למצרים, הוא נמכר לעבד ומושלך לבית הסוהר, מתנסה בנסיון נורא ודוקא מתוך אותם צרות הוא יוצא למלוך על מצרים, הוא הפך לשליט בכל תחום, הוא מעביר את כל המצריים ממחוז למחוז ועושה בהם כרצונו, "רק הכסא אגדל ממך" שליט מוחלט על כל מצרים וכל זה דוקא מתוך הצרות.

28

אשר לא ידע את יוסף (א. ח). הוא מאן לדעת להכיר ולהקיר את יוסף על כל הטוב הרב שהעניק למצרים, אע"פ שהמשיכו במצרים להחזיק בחוקים ובתקנות שיוסף חקק וחקק, כמו שכחוב, וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחמש" (בראשית מז). זהו גורל ישראל בעמים, מוצצים הם את כשרונות עמנו ומנצלים את גאונותנו לקידום ופיתוח ארצותיהם ואח"כ משלמים לו בשנאה ומשטמה. צרות בני ישראל במצרים התחילו עקב כפיות טובה, המלך החדש לא אבה להכיר טובה לאיש אשר העשיר והאשיר את מצרים, תקרית זאת גררה אחריה גלות ושעבוד קשים לבני ישראל ומכות מוחצות למצרים. לעומת זאת יתרו זכה להיות חותן משה ולהוסיף פרשה שלמה בתורה, וזאת בזכות מדת הכרת טובה שהיתה לו כפי שנאמר: "ויאמר אל בנתיו ואין ז' למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם". הכרת טובה זאת הביאה ברכה לעושה וברכה לעולם כלו, וכפיות טובה של פרעה הביאה אסון והרס לפרעה ולמצרים כולה, וכך נאמר במדרש הגדול: "אין לך קשה לעולם מכפיו טובה שהוא גורם שלא תהיה טובה בעולם, לכן הקב"ה מזהיר את ישראל ואומר: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, הזהרו שלא תכופו טובתי". את המלים, "אשר לא ידע את יוסף" אפשר לפרש בדרך נוספת: פרעה לא ידע את התכונה הגדירה הטובעה ביוסף ובעם ישראל כלו, שאי אפשר להכחידם, ולמרות כל ההרפתקאות והרדיפות שיעברו עליהם, סוף כל סוף, חלומותיהם ותקותיהם יתגשמו במילואם.

29 הנמת שמות המצפון

הרי שרק בשמעו פתרו חלומי הכיר את רוח אלקים אשר ביוסף, הכניע את עצמו ומסר את כל ממשלת מצרים בידו, ק"ו כשיוסף מכלכל את מצרים וכל העולם כולו, ועוד כשכבא יעקב אבינו ועלה נילוס לרגליו ופסק הרעב, ודאי אף הפתי והשפל ביותר בעולם, לא יוכל להשכיח מלבו רגשי ההכרה בטובות אלו, אמנם מצינו בחז"ל שאמרו לו בא ונזדווג לאומה זו, אמר להם עד עכשיו חיינו משלהם ואנו מזדווגין להם, הורידוהו

מכסאו ג' חדשים, וכיון שראה כן אמר להם כל מה שאתם אומרים אני שומע לכם.

הנה יש למלך זה הכרה נפלאה ומדה גרדשה של הכרת הטוב, שוויתר משום כך על כסא מלכותו ג' חדשים, דאם כן אף לאחר שלא הי' יכול לעמוד בנסיון והסכים להם, יש לדנוג לכף זכות, אבל איך נהפך לרע כ"כ עד שהיה מחדש גזרותיו, ונמחה מלבו לגמרי כל הטוב שבו, ולא ידע את יוסף.

*

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח)

וברש"י: רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו.

בהתחלה סירב פרעה להישמע ליועציו במזימתם להצר לבני ישראל, כי זכר ליוסף הצדיק את חסדיו לארץ מצרים, ובשל סירובו זה עמדו עליו והעבירוהו מכסא מלכותו. רק אחרי שהיה שלושה חדשים בדימוס, חזר והסכים לעשות כדבריהם ומיד השיבוהו למלכותו. (ראה שמו"ר א, ח).

והדברים אומרים דרשני. בתחילה התנהג פרעה בצורה נכונה והגונה, מוכן היה לוותר אפילו על כסא המלוכה ובלבד שלא להיות כפוי טובה ביחס ליוסף, ולבסוף הסכים למזימה האכזרית ונהפך לפרעה הרשע.

ללמדנו שלא מספיק שהאדם עושה מעשה נכון והולך בכיוון הרצוי, אלא צריך לעבוד גם על ההמשך, וההמשך אינו נרכש מעצמו. מוכרחים לשמור על עלייה ועל התקדמות בלתי פוסקות. "ראיתי בני עליה והם מועטים" (סוכה דף מ"ה ע"ב) - המעלה העיקרית היא 'בני עליה', כאלו שעולים ומתעלים כל הזמן ללא הפסק.

"מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו" (תהלים כד, א) - לא מספיקה העובדה שזכה ועלה להר ה'. עיקר העבודה צריך להתמקד ביחס ל"מי יקום במקום קדשו", להישאר בעליה, להשאר בדרגה הגבוהה, ואם אין עובדים על זה, ממילא נופלים מטה מטה.

פרעה, בהתחלה אכן, התנהג בצורה נכונה, ולא הסכים להיות כפוי טובה, אבל המצב הזה בלי עבודה מתמדת אינו ממשיך מעצמו, ולכן אחרי שלושה חדשים נפל מהדרך הנכונה אל שאול תחתית. ונראה עוד במאמרי חינוך מאמר טו.

דרש מרדכי

לו

34

לא ידע את יוסף כלל

ויקם מלך חדש וגו' רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו, מאן דאמר חדש ממש דכתיב: "חדש", ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך, אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל (סוטה יא א), יש לדקדק בכונת הגמרא לא ידע ליה כלל, מה הכונה סתם לא ידע ליה ומה הכונה לא ידע ליה כלל.

נראה שחז"ל באים ללמדנו את צפונות הנפש, כאשר האדם אינו מכיר את הזולת אינו מרגיש שום חובה כלפיו ואינו מתחשב ברגשותיו, אך יותר גרוע ממנו הוא מי שמכיר ויודע ומחליט להתעלם מכן, אז הוא לא רק מתעלם הוא מתאכזר יותר, הוא מנסה בכל כח להשתיק את הכח הפנימי

הזועק אליו ומחייב אותו בהכרת הטוב, וזה כוונת חז"ל שפרעה הו' דמי כמאן דלא ידע ליה כלל, לא רק סתם לא ידע, אלא לא ידע כלל, הוא הדחיק את המצפון ולכן התאכזר והתעלל כל כך כלפי בני ישראל, אדבה ההרגשה הפנימית שהוא חייב להם הכרת הטוב גרמה לו להתאכזר עליהם יותר.

33

דעת חינוך שרגא קט

אמר על כך רבינו ירוחם זצ"ל, זליכה אמנם התכוונה לטובה, אך לא המשיכה במה שהתחילה, כי יש שאדם מתחיל פעולה כלשהי בכוונה רצויה, אך טועה החושב שמספיק להתחיל, ואחר כך כבר יתפתחו העניינים מעצמם, מבלי לדעת שכוונתו ההרס הנטועים בקרבו יהפכו אחר כך את הדבר הטוב ביותר לרעה, כפי שאבן אידע עם זליכה אשת פוטיפר, שבטופו של דבר כשנשתבשו בתניותיה, התאכזרה ליוסף והעלילה עליו עלילה שפלה.

לא כן תמר, שהמשיכה לפעול בכיוון החיובי, עד הסוף ממש, כמו שמצינו בה מופת של מוסריות צרופה, כשחרפה נפשה להישרף בבכשן האש ובלבד שלא להלכין פני יהודה ברכים. וזה סוד כל הצלחה רוחנית!

יש בחינוכנו הרבה תופעות כאלה. יש מוסדות, יש יחידים, שהיעדר הרציפות * בעבודתיהם. "ראיתי בני עליה והם מועטים" (סוכה דף מד ע"ב). בני עליה זה סוג מיוחד של אנשים העולים ומתעלים בלי הרף. לעולם לא יחדלו מלהתקדם, אף פעם אינם שוקטים על שמריהם.

אור חדש 355 ע"פ 35

חנה נשימה נא לב ונחקרה בתופעה המוזרה שבגילויי הנפש האנושית, והוא שהמקבל טובה מחבירו, לעתים קרובות מתנכר, מתחמק, ובורח מלהימצא בחברת מיטיבו, והלא מן היושר ומהדרך הנראית כטבעית ומובנת, שהמקבל יהיה מכיר טובה, ומחבב את מיטיבו בכל עת מצוא, הרי לכאורה, צריך הי' להיות להוט וכרוך אחרי מיטיבו, ולהביע לו בכל פעם את רגשי ההודייה. ומה שאנו רואים בחיים עפ"י רוב הוא ההפך הגמור מזה, מקבלי הטובה באופן טבעי אינסקטקטיב, מתרחקים ומצניעים את עצמם מלהימצא בחברת מיטיביהם, וקשה להם לעתים קרובות, אפילו להביע את שמם של מיטיבם, הלא דבר הוא.

* אלא כנראה שסיבת ההתנכרות וההתרחקות של מקבל העזרה הוא בשאיפתה של נפש האדם שתשכח את ימי ענייה ומרודה תשוקת הקיום וההמשך השוכנת עמוק בנפש האדם מתאמצת למרק לטשטש ולהשכיח עד כמה שאפשר את ימי העלבון, את הימים בהם היה נחות דרגה ביחס לאנשי סביבתו ומכיריו, תסביך הנחיתות, וזכרון ימי העלבון והבושה מציקים לו להאדם עד מאד וכשמתיביש ומסמיק בפני עצמו מתאמץ הוא לברוח מעברו העלוב. וכל אדם וכל דבר המעלה זכרון של העלבו מלפנים את תקופת חייו השפלים הרי הם כמטפחים ולועגים על פניו, וממילא מובן שהוא אף להימלט מהלעג הזה ואותו המיטיב מלפנים נדמה לו כמזכיר עוון ופשע, ולכן הוא נמלט ממנו על נפשו כנמלט מפני רודף שונא המתנכל בנפשו.

ובהסבר הנ"ל נבין את ענין פרעה הרשע, את מהותו ומבוכתו ביחס לעם ישראל ששיעבד והכניע, גם פרעה היה ככדור צליפה וקילוע בין הכחות הקיצוניים שהתפתלו בנפשו. מצד אחד קיבל פרעה רב טוב מיוסף מאחיו ומכל עם ישראל, ולאות הוקרה והכרה הלא צריכים להתהוות

ולהתהדק קשרי ידידות עולמית, והכרת טובה לזרעו של יוסף ולזרעם של כל ישראל, על רוב הטובה שהכניסו למצרים, ומה אנו רואים את החפץ הגמור, את מקום ההכרה וההוקרה תפשה השנאה האיומה שהתבטאה במאמץ נפשי איום. אשר לא ידע את יוסף - עשה את עצמו כאילו לא ידע!

[26] INTERVIEWER: What can I do on a daily basis to increase my gratitude to the Almighty?

RABBI ELIYAHU LOPIAN: "Do all that you can to express gratitude to other people for anything that they do for you. This will help you feel gratitude for the Almighty also."

[Comments: Make a list of people who regularly do things for you. Express your gratitude profusely and sincerely to these people. "I thank you very much for..." Be especially careful to say this to people whom you frequently forget to thank.

Every time someone thanks you for something, ask yourself, "Whom can I thank for something done for me." If anyone thanks you in a creative manner, learn from that experience to be more creative in thanking others.]

טקלי שמות אורות כא

מכסאו ג' חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והושיבו אותו (שמור א, ט)

נפלא מאד, שהיה מוכן לוותר על המלוכה כל ג' החדשים, מפני הכרת הטובה ליוסף. ואם פרעה, אשר היה יכול לשעבד אומה שלימה בעבודת פרך ובעינויים קשים מנשוא, היה מרגיש עצמו מחוייב ליוסף עד כדי כך, כמה חייבים אנו להרגיש הכרת הטוב על כל החסד שעושה הקב"ה עמנו, על כל צעד ושעל, ומה גדולה ההשחחה אם לא נכיר בזה. (אמרות חיים, ויסקער)

39

דרש מרדכי

41

ילדים נהרגים ונטבחים מידי יום במצרים, ומ"מ "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", מצרים היתה אכסניא שלנו, העם היהודי מחונן על פי התורה הקדושה להיות מכיר טובה אפילו לשנואי נפשם. למדנו מכאן יסוד גדול, מה שאדם רואה אצל זולתו מתוך עצמו הוא רואה, הוא מפרש את מעשיו של זולתו לפי טבעיו ונטיותיו, לכן פרעה בטוח שהעם היהודי לא יהיה מכיר טובה ויפגע בארצו ובעמו.

42

הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל נסע פעם עם תלמידו לצרכי הישיבה הם התעכבו וחזרו מאוחר מאוד בלילה, רבי שניאור אמר לו שמחר לא יבוא לקחתו לישיבה, התלמיד היה בטוח שהסיבה לכך היא שרבי שניאור יהיה עייף ולא יוכל לקום מחר לסדרי הישיבה, אך להפתעתו גילה כי רבי שניאור התכוין לומר שלא יגיע, כי מחר הוא יצא יותר מוקדם מן הרגיל לישיבה, הוא אשר אמרנו, אדם רואה את זולתו מתוך עצמו, והוא לקח גדול בשבילנו שלא לדון אנשים גדולים מתוך המבט הצר שלנו, כי מה שאדם רואה אצל אחרים מתוך עצמו הוא רואה. ביסוד זה יבואר דקדוק נפלא בלשון הכתובים בפרשתינו ופני שיבואר להלן (ב, יא)

ובכדי לכסות ולשרש, לקבר ולטשטש, את רגש היהודיה, מהול ברגש זכרון השפלות כנייל, שכל עם מצרים צריך היה להביע לעם ישראל, ובאופן מיוחד פרעה שהיה צריך לו ליוסף לפתרון חלומותיו ולחכמתו והנהגתו, ואשר הודה בפה מלא אין נבון וחכם כמוך, בא השעבוד הנורא, ההתקלסות הנוראה בנפשות עם שלם, והכל בכדי לטשטש להשתיק את רגש זכרון שפלות העבר, וההשתעבדות הרוחנית וההכנעה, שפרעה ועמו היו נכנעים לישראל מתחלה.

קכה המוב שמן 38

ספר שמות

ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף (א:ח)

ואיפליגי בגמרא (עירובין נ"ג ובסוטה י"א) הובא ברש"י אם פירש של חדש הוא חדש ממש או שנתחדשו גזירותיו. ומאי נ"מ לנו, וכי הלכתא למשיחא תנו, אלא כתב הגרמ"פ זצ"ל דנ"מ ללמוד עד היכן יכול האדם ליפול שנעשה כפוי טובה כפרעה, והוסיף רש"י ד'אשר לא ידע' היינו עשה עצמו כאילו לא ידע ע"כ, ולדברי האומר דנתחדשו גזירותיו נעשה פרעה סמל של מי שהוא כפוי טובה במדרגה שאי אפשר להבינה, דהלא יוסף הציל את מצרים מכלי ברעב ואסף כל הכסף לאוצר המלך והציל את חייו ג"כ ולמרות הכל הוא לא ידע את יוסף.

ורבנו בחיי כאן, הביא לשון המדרש כל הכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה, שהרי כתיב "אשר לא ידע את יוסף", ובסוף אמר "לא ידעתי את ה'", ע"כ. וביאור נפלא נמצא ב"פחד יצחק" (ר"ס ג') של הגר"י הוטנר זצ"ל, דביאר דענין כפיית טובה אינו רק שלילית, דחסר החזקה טובה, אלא זהו עקירה בפועל של קום ועשה והיינו דכל העושה טובה נוטע בזכרו המקבל הטובה גרעין של חסד, וכשהוא אינו מחזיר טובה הוי עקירה בידיים של אותו גרעין — ונעשה ע"י כופר בטובתו של מקום. שהוא אדון כל החסד, עיי"ש.

40

5 ויקם מלך

כפיות טובה - אם לכל הטאת

בפסוק זה יש להתבונן בדבר נפלא, פרעה מלך מצרים היה אכזר מאין כמוהו, העביד את בני ישראל בעבודת פרך, הורה להשליך ליאור את ילדי ישראל, שחט מאות מילדי ישראל בכל יום ורחץ בדמם, והנה למרבה הפלא את כל הדברים הללו התורה אינה מזכירה בפירוש, הדבר הראשון המוזכר הוא "אשר לא ידע את יוסף", לכאורה עובדה זו מתגמדת למול אכזריותו הגדולה של פרעה, ללמדך שכפיות טובה היא אבי אבות השחיתות, כאשר האדם אינו משתלם במידה זו הוא עלול לכל חטאת ופשע, לכן מדגישה התורה לדבר ראשון בהסברת מהות אותה טומאה נוראית ששמה "פרעה מלך מצרים" אשר לא ידע את-יוסף. כי כל הכופר בטובתו של חברו סופו שכופר בטובתו של הקב"ה, מי שלא ידע את יוסף בסופו של דבר כופר בהקדוש ברוך הוא ואומר "לא ידעתי את השם".

מה שאדם רואה אצל זולתו מתוך עצמו הוא רואה

אך נעמיק נא בדבר, פרעה עצמו כפוי טובה ומתוך כך הוא רואה כי כולם כפויי טובה, כאשר הוא נועץ עם חכמיו, הוא בטוח, כי אם תהיה מלחמה בארץ מצרים היהודים יקחו ממנו את נקמתם, הם יגרמו למהפכה שלטונית במצרים ולחורבנה, וכך הוא אומר לעבדיו "והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא שונאינו".

אך מה היא האמת, התורה הקדושה מזהירה אותנו "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" למרות הסבל האיום שסבלו במצרים, צער נורא, מאות